

Efter T. Carlton, *Introduction to the phonological history of the Slavic languages*. Columbus (Ohio) 1991.

Polsk:

Korczagin objął głowę rękoma i głęboko się zamyślił. Zaczął rozpaniętywać całe swoje życie, począwszy od dzieciństwa aż po ostatnie dni.

(M. Ostrowski, *Jak hartowała się stal*, wyd. 3, Warszawa 1951.)

Korczagin – personnavn

objął – ursl. **ǫb-ję-l-ъ* til **ǫb-ję-ti* (**ǫb-jęm-ǫ*) ‘tage’.

Præfikset **ǫb* (med varianten **ǫ* foran konsonanter) er beslægtet med **ǫba* ‘begge’, der svarer til lit. *abū* ‘begge’. Den videre forhistorie er noget uklar.

Roden **ję-* går tilbage til ie. **h₁em-* ‘tage’, der også findes i lit. *imū im̃ti* ‘tage’ (dial. *emū*) og lat. *emō* ‘tage’.

Det slaviske *l*-participium ligner det ie. adjektivsuffiks **-lo-*, der fx ses i gr. *sigēlós* ‘tavs’ til *sigáo* ‘tie’, lat. *tremulus* ‘rystende’ til *tremō* ‘ryste’. Også i armensk optræder **-lo*-suffikset i verbalsystemet, jf. fx *sireal* ‘elsket’, *sirel* ‘elske’ til *sirem* ‘jeg elsker’.

Endelsen for mask. nom. sg., **-ъ*, der regelmæssigt forsvinder i alle slaviske sprog, går tilbage til ie. **-os* (jf. fx ved. *vīkaḥ* ‘ulv’, gr. *lúkos*, lat. *lupus*). Udviklingen af **-os* til **-ъ* er omstridt, men mest sandsynlig.

głowe – ursl. **gōlvq* til **golvà* ‘hoved’.

Ie. **g^holaváh₁*, også i lit. *galvà* ‘hoved’, lett. *galva* og arm. *glux*, gen. *glxow*.

Endelsen **-q* kommer af **-ām* < ie. **-ah₂-m*.

rękoma – ursl. **rǫkǫma* til **rǫkà* ‘hånd’. Polsk har skiftet den oprindelige *ā*-stammeendelse for fem. dat./lok. pl. **-ama* ud med *o*-stammernes **-oma*.

Roden **rǫk-* genfindes i lit. *rankà* ‘hånd’, lett. *rūoka*, og kan måske føres tilbage til ie. **uronk-ah₂*, også i da. *vrå* ‘hjørne’.

Endelsen for dat./instr. du. **-ama* ses også i lit. dat. du. *rankōm*, instr. du. *rankom̃*, der menes at komme af **-āmā*.

i – ursl. **ǫ* ‘og’.

Sandsynligvis af en ie. lok. sg. **ej* ‘i det’, identisk med gr. *ei* ‘hvis’ og got. *ei* ‘og’.

głęboko – ursl. **glǫbok-o* til **glǫbok-ъ*.

Noget uklart. Muligvis beslægtet med gr. *ghýp^hō* ‘udhule’ (jf. da. *hieroglyf*, *ghyptotek*) og oldisl. *kliúfa* ‘kløve’, da. *kløve*.

Endelsen **-o* kommer af det pronominale ie. **-od*, også i ved. *tát* ‘det’, gr. *tó*, lat. *quod* ‘hvilket’.

się – ursl. **se*.

Af det refleksive pronomen ie. **se-*, også i fx lat. *sē* ‘sig’, gr. *he*, da. *sig*.

zamyslit – ursl. **za-myśl-i-l-ь* til **za-myśl-i-ti* ‘tænke’.

Præfikset **za-* er af noget uklar oprindelse.

**myśliti* er denominativ til **myślb* ‘tanke’, der måske hænger sammen med lit. *maudžiū maūsti* ‘forlange’, gr. *mythos* ‘tale’.

Denominativsuffikset **-i-* går her tilbage til ie. **-i-ǵé-*, jf. ved. *sakhīyāti* ‘ønsker venskab’ til *sákhay-* ‘ven?’, gr. *mēniō* ‘er vred’ til *mēnis* ‘raseri’.

zaczał – ursl. **zâ-čē-l-ь* til **za-čē-ti* (*za-čbn-ǵ*) ‘begynde’.

Roden **čē-* af ældre **ken-* ses med *o*-trin i ursl. **komьcъ* ‘ende’. Desuden lett. *atkan* ‘forfra’, ved. *kanā* ‘pige’, gr. *kainós* ‘ung’ (< **kē-ǵó-*), lat. *recēns* ‘frisk, ny’.

rozpamiętywać – ursl. **orz-pa-mętywa-ti*.

Præfikset **orz-* menes at komme af **ord-ž-*, hvor første del hænger sammen med ved. *árdha-s* ‘del, halvdel’ og anden del jævnføres med **-ž-* i **bezž-*, **vьžž-*, **ižž-*.

pa-* (< **pā-*, jf. lit. *põ* ‘efter, under’) er en forlænget udgave af **po-* der også ses i fx lit. *pa-* lat. *po-situs* ‘stillet’ til *pōnō* (po-sinō*).

Den gamle *i*-stamme **-męb-* (der ses i po. *pa-mięć*, russ. *pá-mjat*) kan føres tilbage til bsl. **min-ti-* af ie. **m̥n̥-ti-*). Ordet findes også i lit. *atmintis* ‘hukommelse’, ved. *matí-h* ‘tanke’, lat. *mēns* (gen. *mentis*) og kommer af en verbalrod **men-*, jf. ursl. **mьněti* (**mьnjǵ*) ‘mene’.

Suffikset **-ywa-* findes i oldkirkeslavisk kun i to verber (*čělhyvati* ‘saluer’ og *osnyvati* ‘begrunde’), og dets senere udbredelse på bekostning af **-ova-* har fundet sted uafhængigt i de slaviske sprog.

Infinitivsuffikset **-ti* kommer af ie. **-tēj*, lok. af en *ti*-stamme.

cale – ursl. **čěl-o-je* til **čěl-ь* ‘hel’.

Roden **čěl-* må komme af **koǵl-* via 2. palatalisering. Det er beslægtet med oldprojsisk *kailūstiskan* ‘sundhed’, got. *hails* ‘hel’, da. *hel*.

Udvidelsen i det lange adjektiv **-je* er oprindeligt et pronomen, ie. **ǵiod*. Det palatale **j* forårsagede at **o* blev palataliseret til **e* i urslavisk.

swoje – ursl. **svoj-ě* til **svoj-ь* ‘sin’.

**svoj-* genfindes i oldprojs. *swais* ‘sin, egen’ og ved. *svayám* ‘selv’, *svas* ‘egen’.

žycie – ursl. **žī-t-ьje* ‘liv’.

Roden **žī-* findes også i **žīvo* ‘jeg lever’ og **žīvb* ‘levende’ af ældre **ǵīu-*, ie. **ǵ^wih₃-u-*, også i lit. *gývas* ‘levende’, ved. *jīvá-*, lat. *vīvus*, got. *qius*, da. *kvæg* og (gennem ty.) *kvik*.

Suffikset **-t-* må være identisk med det **-t-* vi finder i perf. ptc. som fx **myǵ-t-ь* ‘vasket’.

Det neutrale abstraktsuffiks **-ьje* kan føres tilbage til ie. **-iǵo-*.

poczawszy – ursl. **po-čē-vbš-* til **po-čē-ti* ‘begynde’.

**po-* se under *rozpamiętywać*.

Det ie. pf. ptc. akt. bestod af tre allomorfer, **-uōs*, **-uot-* og **-us-* (fx mask. nom. sg. **uēǵd-uōs* ‘vidende’, akk. **uēǵd-uot-m̥*, fem. nom. sg. **uid-us-ih₂*). Det slaviske perf. ptc. akt. på **-vbš-* af ældre **-uus-* indeholder **-u-* fra de to første former og **-us-* fra den sidste.

Jeg kan desværre ikke lige finde ud af hvilket materiale *-y* indeholder. Det genfindes i russ. *-(ǵ)ǵi*.

od – ursl. **ot(ь)* ‘væk fra, ud af’. I polsk (og ukr., skr., sln., tjk. og slk.) er *t* skiftet ud med *d* under indflydelse fra *pod*, *nad* osv.

Kan sammen med lit. *at-* ‘væk-’ sammenlignes med præpositioner og adverbier som ved. *áti* ‘ud over’, gr. *éti* ‘endnu’.

dzieciństwo – ursl. **dēt-in-ɔstv-a* af **dēt-in-ɔstv-o* ‘barndom’.

Ursl. **dēte* ‘barn’ menes at være afledt af den ie. rod **d^heh₁-* ‘die’, også i ved. *dhenú-* f. ‘malkeko’, lat. *fēmina* ‘kvinde’, da. *die*. Et *o*-trin ses i den ursl. kausativ **dojiti* (*dōjo*) ‘malke’ (> po. *doić* (*doje*), russ. *doiť* (*dojuť*)).

Endelsen i mask./neutr. gen. sg. **-a* går tilbage til **-āt*, der egentlig er den ie. ablativ **-o-at*. Også i baltisk bruges denne endelse for genitiv, fx *vilko* ‘ulvens’. Jf. ablativerne ved. *vīkāt*, lat. *lupō*, oldlat. *lupōd*.

až – ursl. **a-že* ‘og’.

Den ursl. konjunktion **a* ‘og; men’ ligner en gammel pronominal ablativ ligesom ved. *āt* ‘derpå; og’.

Partiklen **že* af **ge* sidestilles med gr. *-ge* (forstærkende partikel), got. akk. *mi-k* ‘mig’ af ie. **ge*.

po – ursl. **po*, se *rozpamiętywać*.

ostatnie – ursl. **o-st(ɔj)a-l(ɔ)nj-e-je* til **o-sta-t-nɔ* ‘sidst’. I polsk (og det øvrige vestslavisk samt østslavisk) er endelsen i *iā*-stammernes akk. pl. skiftet ud med endelsen i nom. pl., **jē*.

Dannet til *ostać* < ursl. **od-stojati*.

Roden **sto-* / **stā-* går tilbage til ie. **stah₂-* ‘stå’, også i lit. *stóju* (*stóti*) ‘træde’, lat. *stare* ‘stå’, oldhøjtysk *stēn/stān*, da. *stå*.

Endelsen **-je* går tilbage til ie. **-jah₂-ms*, men de præcise lydovergange er ikke fastlagt.

dni – ursl. **dɔn-e* til **dɔn-ɔ* ‘dag’. Polsk har skiftet konsonantstammeendelsen **-e* ud med *o*-stammernes **-i*.

**dɔn-* ses også i lit. *dienà* ‘dag’, lett. *diena*, ved. *dina-* neutr.

Endelsen **-e* i konsonantstammerne går tilbage til ie. **-es* som også findes i ved. *pádaḥ* ‘fødde’, gr. *pódes*.

Russisk:

Корчагин охватил голову руками и тяжело задумался. Перед его глазами пробежала вся его жизнь, с детства и до последних дней.

(М. Островский, *Как закалялась сталь*, часть вторая, глава восьмая)

Korčágin oxvatíl gólovu rukámi i tjaželó zadúmalsja. Péred egó glazámi probežála vsjá egó žízn', s dětstva í do poslédnix dněj.

Korčágin – personnavn.

oxvatíl – ursl. **o-xvat-i-l-ь* til **o-xvat-i-ti* 'gribe'.

For præfikset **o-* se under polsk *objął*.

Roden **xvat-* står i aflydsforhold til **xytiti* 'rive væk', men har ellers ingen sikker etymologi.

Suffikset **-i-* må være det samme som i polsk *zamysłit*.

gólovu – ursl. **gólvo* til **golva* 'hoved', se under polsk *głowe*.

rukámi – ursl. **rokaami* til **roka* 'hånd'.

For roden **roka-* se under polsk *roka*.

Endelsen i instr. pl. **-ami* er identisk med lit. instr. pl. *galvomis* og kan føres tilbage til ie. **-ah₂-b^his*.

i – ursl. **i* 'og', se under polsk *i*.

tjaželó – ursl. **tež-el-ò* til **tež-el-ò* 'tung'.

Roden **tež-* ses også i fx *tjažekij* 'tung' og er beslægtet med litauisk **tingùs* 'træg' og oldisl. *þungr* 'tung', da. *tung*. Det tyder på ie. **tng^h*.

Suffikset **-elo-*.

For endelsen **-o* se under polsk *głęboko*.

žadúmalsja – ursl. **za-dúm-a-l se*.

**dúma* 'tanke' er lånt fra germ., fx got. *doms* 'dom'.

Denominativsuffikset **-a-* må gå tilbage til ie. **-ah₂-* der brugtes til at danne denominativer til **ah₂-*stammer.

For det refleksive pronomer **se* se under polsk *sie*.

péred – ursl. **perdb* 'foran'.

**perdb* er en udvidelse med **-d-* af **per*, parallelt til **po* : **podb*, **na* : **nadb* osv. Dette **-db* kan måske komme af ie. **-d^h₁-o-* til roden **d^heh₁-* 'sætte, stille, lægge'.

**per* kommer af ie. **per* der også ses i lit. *per̃* 'gennem', ved. *pári*, lat. *per*, gr. *perí* 'om'.

egó – ursl. **jego* til **jb* 'han'.

**jb* repræsenterer et sammenfald af det ie. relativpronomen **jos* (ved. *yáh*, gr. *hós*) og det ie. demonstrativpronomen **is* (lit. *jis*, lat. *is*, got. *is*, ty. *er*).

Den pronominal endelse **-go* for *o*-stammernes gen. sg. er ikke tilfredsstillende forklaret.

glazámi – ursl. **glaz-ý* til **glaz-ь* 'kugle'. I russisk er *o*-stammernes instr. pl. **-y* skiftet ud med *ā*-stammernes instr. pl. **-ami*.

Roden **glaz-* har ingen sikker etymologi.

probežála – ursl. **pro-běž-ǎ-l-a* til **pro-běž-ǎ-ti* ‘løbe forbi’.

**pro* er beslægtet med lit. *pra-* ‘forbi’, ved. *pra-* ‘for-’, gr. *pró* ‘foran’, got. *fra*, da. *fra*.

Roden **běž-* via 1. palatalisering fra **bēg-* (jf. russ. *bég* ‘løb’, po. *bieg*) kommer af ie. **b^heg^w*- ‘løbe væk’, også i lit. *bėgu* (*bėgti*) ‘løbe’, gr. *p^hēbomai* ‘flygte’.

**-a-* er den lydrette refleks af **-ē-* efter palatale lyde (dvs. her **gē* > **žē* > **žǎ*). Dette **-ē-* er den ie. stativmarkør **-eh₁*.

Endelsen **-a* kommer af ie. **-ah₂* og er identisk med endelsen i lit. *galvà* ‘hoved’, gr. *tímē* ‘ære’, lat. *fēmina* ‘kvinde’ osv.

vsjá – ursl. **vsǎ-à* til **vsǎ-b* ‘al’.

**vsǎb* går via 3. palatalisering tilbage til **vsǎb*. **x* er et *ruki-s*, og ordet kan altså føres tilbage til ie. **uiso-*, også i lit. *visas* ‘al’, let. *viss*.

žizn’ – ursl. **žǐ-žn-b* ‘liv’.

Roden er den samme som i po. *życie* ovenfor.

Suffikset *-žn-* ses også i fx russ. *bojážn’* f. ‘frygt’, po. *bojazń*.

i-stammeendelsen **-b* kommer af ie. **-is* som også lit. *avìs* ‘får’, ved. *ávih*, lat. *ovis*.

s – ursl. **sb(n)* ‘fra’.

Ursl. **sb(n)* repræsenterer et sammenfald af ie. **som* ‘med’ (ved. *sam* ‘med’, gr. *homós* ‘ens, fælles’, da. *sam-*) og ie. **kom* ‘med’ (lat. *cum*).

détstva – ursl. **dēt-bstv-a* til **dēt-bstv-o* ‘barndom’.

Se polsk *dzieciństwo*.

do – ursl. **do* ‘til’.

Hænger nok sammen med oldlit. *da* ‘hen-’, men er ikke videre klart.

poslédnix – ursl. **po-sléd-bnj-b-ixb* til **po-sléd-bnj-b* ‘sidst’.

Afledt af oldruss. *poslédb* ‘derefter’. Indeholder **sléd-* ‘spor’ der sammenlignes med lit. *slėdūs* ‘glat’, lett. *slīds*, oldhøjtysk *slīto* ‘slæde’, da. *slæde*.

**ixb* er egl. et pronomen, tilsyneladende ie. **joisom*.

dněj – ursl. **dnǐb* til **dnǐb* ‘dag’. Russisk har udskiftet konsonantstammeendelsen **-b* med *i*-stammernes **-bjb*.

Endelsen i gen. pl. **-b* (og **-b* efter **j*) går tilbage til ie. **-om*.